

Nr. 19 - Persillekræmmeren - 2004

Frøavlskonsulent

af Helge Sand, Stensballe

Stensballe Lokalhistoriske Arkiv har samarbejdet med agronom Helge Sand om skrivning af en større historisk artikel om "Østergaards Frøavl", der gennem 3 generationer og 108 års virke (1884-1992) var Stensballes største arbejdsplads. Artiklen ventes publiceret i 2006 i Vejle Amts Årbog. I forbindelse hermed fandt Sand lejlighed til at skrive denne artikel.

Helge Sand foran sin gamle arbejdsplads, det nuværende Skarehus, Bygaden 64, Stensballe. Foto 2004.

Opvækst og uddannelse

Jeg er født i Bur, ca. 12 km vest for Holstebro, hvor min far havde en tømmer- og snedkerforretning. Men allerede da jeg var 10 år var forretningen ved at blive ændret til landbrug. Stald- og ladebygningen var allerede opført, idet min far havde interesse i landbrug. Fra mit 10. til 14. år var jeg i sommermånederne ansat til pasning af 20 køer og en velvoksen tyr på gården "Mandbjerg" ca. 2 km fra mit hjem. Der var mange opgaver, hvor et barn kunne være til økonomisk hjælp, og den vestjyske skoleordning var etableret således, at børn fra 10-års alderen kun havde 2 halvdags skolegange om ugen i sommertiden. I Bur skole var det mandag og torsdag, kl. 7 til 12. Mange steder var der, især i de vestjyske tørvemoser, en egnet arbejdsplads for børn i sommertiden. De

manglende skoletimer blev så genvundet om vinteren. Fra mit 14. år var jeg hjemme ved landbruget, dog afbrudt af et ophold på Staby Efterskole i vinteren 1930-1931.

Som 18-årig var jeg sammen med 3 karle og en fodermester ansat på gården "Nr. Tang" i Ulfborg, og det følgende år på gården "Søndergård" i Kytterup ved Ulfborg. Derefter var jeg i vinteren 1934-1935 elev på Ollerup Gymnastikhøjskole. Dernæst soldat i 1935 ved Ingeniørtropperne på Svanemøllen i København. Vinteren 1936-1937 var jeg hjemme ved landbruget, men det blev så afbrudt af forstander Niels Bukh, der tilbød mig en stilling som svømmelærer ved friluftsbadet i Ringe på Fyn for sommeren 1937. Den travle tid i Ringe gav mig i denne sommer kun 1 fridag, som jeg benyttede til at cykle ned til Ollerup Gymnastikhøjskole, hvor Niels Bukh tilbød mig plads på skolen som idræts- og svømmelærer for den kommende vinter. Denne vinter blev der etableret en udvekslingsordning mellem Ollerup og Rigsakademiet for Legemsøvelser i Berlin. Sammen med en anden meldte jeg mig som elev dertil. Det blev så 1 ½ års uddannelse fra maj 1938 til oktober 1939. Derefter var jeg igen vinteren 1939-1940 lærer ved Ollerup Gymnastikhøjskole, i 1940 lærer ved friluftsbadet i Hurup i Thy, for igen i 1940-1941 at fortsætte som svømmelærer på Ollerup Gymnastikhøjskole og sommeren 1941 i KB Hallen i København.

I 1942 stod jeg ved en skillevej: Skulle jeg vælge lærergerningen eller skulle jeg læse videre til agronom, da jeg allerede havde den praktiske uddannelse, der dengang krævedes for at få adgang til studiet. Det blev til agronom. I 1947 dimitterede jeg som cand. agro. fra Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Frederiksberg. Forud havde jeg gennemført et adgangskursus på Lyngby Landboskole og et praktikophold på frøavl-forsøgsstationen i Børkop, der arbejdede under Pajbjergfonden. Inden studiets afslutning havde jeg lært direktør Rasmus Bjerregaard Rasmussen, Østergaards Frøavl, Stensballe at kende. Han tilbød mig ansættelse som konsulent efter studiets afslutning. Jeg tog imod tilbudet, dog lidet anende at jobbet ville vare i 43 år.

Østergaards Frøavl

Firmaet var grundlagt i 1884 af den kun 20-årige Rasmus Østergaard, og det havde i tidens løb udviklet sig fra en liden begyndelse til Stensballes største arbejdsplads med over 100 ansatte og flere afdelinger rundt i landet. En gulerod var firmaets varemærke. Efter Rasmus Østergaards død i 1940 var firmaet blevet omdannet til et familieaktieselskab. I 1947, hvor jeg tiltrådte, stod datteren Sine Østergaard (1899-1957) for administration og havefrø-afdelingen, svigersønnen Rasmus Bjerregaard Rasmussen (1895-1977) for markfrø-afdelingen og sønnen Carl Østergaard (1897-1968) for det tilhørende landbrug. Bygningskomplekset var stort og gammelt. Det havde bygningsmæssigt udviklet sig ved knopskydning siden firmaets start i 1884, og firmaets ånd var flid og tillid.

Konsulent

Jobbet som konsulent i frøavl refererede til Rasmus Bjerregaard Rasmussen. Det var en chef, jeg respekterede og holdt af. Det var en mand, hvis ord man kunne stole på. Jeg skulle servicere et distrikt, der i Jylland strakte sig fra Odder til grænsen samt Fyn. Det blev til mange rejsedage de fleste af ugens dage, hvor jeg besøgte avlerne, der havde tegnet kontrakt med Østergaards Frøavl. Udfra de lokale forhold skulle jeg der rådgive om valg af frø, såning, gødskning, plantepleje, høst og tørring. Derudover skulle afgrøderne certificeres udfra ukrudtbestand og sundhedstilstand, så frøavlens senere efter rensning, sortering og analyse hjemme i Stensballe kunne sælges som frø af høj kvalitet. Arbejdet som konsulent var et selvstændigt arbejde, der forudsatte ajourført viden om det nyeste inden for planteavl. Dertil havde jeg den glæde, at mange af avlerne blev mine venner.

Kollegerne

Der var et godt sammenhold mellem os ansatte, der følte stolthed og loyalitet overfor firmaet. Der var kolleger af mange professioner. Der var landmænd og gartnere, der tog sig af forsøgsmarkerne. Korrespondenter, der skrev breve til det store eksportmarked på den nordlige og sydlige halvkugle, idet Østergaards Frøavl var førende med frø til roer og græsser. Handelsrejsende, der besøgte købmænd og gartnere over hele landet for salg af have- og markfrø. Renseri- og lagerfolk, der bragte frøene frem til varer, der kunne sælges med garanti og som styrede det store vareudbud. Laboranter til analyser, osv. En interessant arbejdsplads. Også privat havde vi megen kontakt med hinanden.

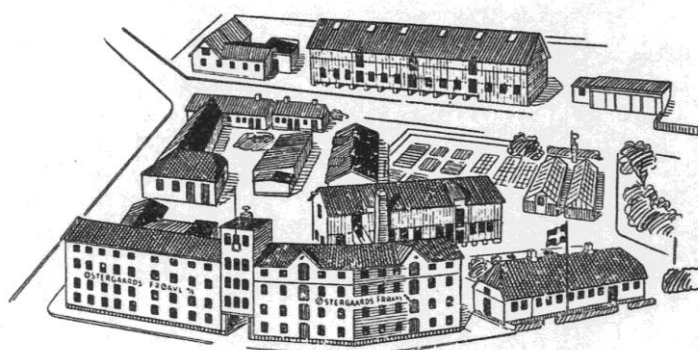
Branden

I 1952 ødelagde en stor brand de fleste bygninger. 5 brandkorps deltog i slukningsarbejdet, men det meste nedbrændte, herunder avlen og de specielt konstruerede maskiner, hvoraf mange var konstrueret af den gamle Rasmus Østergaard. Det var et stort tab. Allerede den 30.6.1953 var der rejsegilde på nye bygninger. I 1954 stod de nuværende bygninger i jernbeton med røde mursten færdige, smukke bygninger, der dog fremtidigt viste sig upraktiske. Efter branden blev det til firmaet tilhørende landbrug nedlagt. Der var brug for lagerplads. Samtidig blev branden opstart til en dynamisk udvikling i firmaet.

Flere chefer

Sine Østergaard døde i 1957, og Rasmus Bjerregaard Rasmussen blev adm. direktør. Senere kom hans sønner ind i firmaet. Det var Mogens Østergaard Rasmussen (1925-1981), Poul Østergaard (1931-1969) og Kaj Østergaard Rasmussen (1931-1974), der alle havde haft opvækst i Stensballe og kendte firmaet fra barnsben. Men tredje generation fik det vanskeligt. Tiderne var skiftet, og langsomt bevægede firmaet sig i forkert retning. Udviklingen krævede derfor samarbejde med et større og kapitalstærkt firma for at genskabe fremdriften. Det blev det hollandske frøfirma D.J. van der Have, med hvem man gennem mange år havde haft et godt samarbejde, der i 1976 tog over. I den

forbindelse bør det nævnes, at antallet af frøfirmaer i Danmark fra 1945 til 1976 var reduceret fra 51 til 5 betydende. Ved ejerskiftet fulgte jeg og mange af medarbejderne med over. Hollænderne anså det for naturligt at vælge agronom Erik Haue som fortsat daglig leder af firmaet, der i 1992 under navnet ”Advanta” flyttede til nybyggede lokaliteter på Mimersvej i Hedensted. En 108 års periode med frø i Stensballe var slut. I 1990 gik jeg på pension som 75-årig efter 43 års virke som konsulent i frøavl.

Renseri, Lager og Kontor i Stensballe

Østergaards Frøavl, før branden i 1952.

Privat

Jeg blev gift med Charlotte (1926-1996), søster til min studiekammerat (senere professor Kjeld Rasmussen) fra Sdr. Vissing. Vi fik 5 børn Evald, Preben, Tage, Elsebeth og Gunhild, der alle fik opvækst og skolegang i Stensballe. I mange år boede vi i et gammelt stilfuldt bindingsværkshus med stråtag (firmabolig) på Husoddevej 46. Dengang var der åbne marker ud til Husoddevej, bl.a. med tulipaner fra Østergaard Frøavl, heraf navnet ”Tulipanparken” til det nærliggende boligkvarter. I 1967 byggede vi eget hus på Leonora Kristines Vej 5, hvor jeg stadig har bopæl.